

Секція 1. ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА – МЕТОДОЛОГІЧНА ОСНОВА СУЧАСНИХ ПРАВОВИХ РЕФОРМ В УКРАЇНІ

Вовк В. М.,

професор кафедри філософії права та юридичної
логіки НАВС, доктор юридичних наук, доцент

КУЛЬТУРНО-ПРАВОВА АНТРОПОЛОГІЯ ЯК ОСНОВА СУЧАСНИХ ПРАВознавчих ДОСЛІДЖЕНЬ

Сучасна методологічна ситуація дозволяє нам стверджувати, що правові феномени, по-перше, є невід'ємними складниками соціально-культурного буття людини, по-друге, вони є похідними від світоглядно-ідеологічного універсуму кожної культури, по-третє, вони перебувають тільки в людській репрезентації (не у формі бездушних положень і норм, а лише в реальній життєвій практиці певної людської спільноти). З цієї причини робочою гіпотезою, є така: право може відбутися лише завдяки людині, і воно є відображенням людського в широкому розумінні цього слова.

Детальний аналіз правової реальності через призму антропологічності здійснив В.Бачинін. Він розглядає правову антропологію як сферу знань, що включає в себе основні проблеми відносин людини з правовою реальністю: 1) роль людини у створенні правової реальності; 2) буття людини всередині правової реальності; 3) буття правової реальності всередині людини; 4) деструктивні форми людської активності, що руйнують правову реальність поза нею і у ній самій.

Враховуючи той факт, що культурно-антропологічна своєрідність кожної культури значною мірою визначається внутрішніми, історично детермінованими, емоційно-психологічними мотивами суспільної поведінки, цілком виправданим є твердження про те, що право як елемент культури є олюдненим явищем. В умовах сучасного антропологічного буму дослідження феноменів правового порядку, на нашу думку, відзначаються своєю очевидністю та своєчасністю, що в принципі і «легітимізує» культурно-антропологічний підхід до вивчення історичних правових явищ, який «виник не лише в результаті внутрішнього руху науки до все більш конкретного пізнання реальності, але і з імпульсів іншого порядку: оновлення методологічних орієнтирів приходять також із сфери культури, точніше – культурної самосвідомості і самовідчуття часу. Потреба зрозуміти історичне минуле через людину, її внутрішній світ, умови життя, навколишнє середовище і повсякденний побут виникла (точніше, загострилася) в перші повоєнні десятиліття ХХ ст. у зв'язку з формуванням нової культурної атмосфери». На нашу думку, культурно-правова антропологія як структурна частина правової антропології є пограничною, синтетичною галуззю філософсько-правового знання, яка використовує філософські, юридичні, психологічні, історичні, соціологічні, етнографічні, культурологічні, лінгвістичні та інші види знання для виявлення антропологічних засад права в межах конкретної культури.

Потреба в культурно-антропологічному осмисленні права в цілому або в межах його конкретно-історичної форми існування зумовлена

загальнометодологічною та світоглядною ситуацією, яка склалася в XX – на початку XXI ст. Розгляд права та його конкретних історико-культурних форм з позицій культурно-правової антропології дозволяє сконцентруватися на інваріантних (загальнолюдських), антропокультурних і специфічних рисах системи правової регуляції з позицій їх суспільно-історичної плинності, особливостей кожної соціокультурної епохи, а також на антропологічних параметрах реалізації культури як способу людського буття. Адже саме сучасність по-новому ставить питання про реалізацію суто людського у всіх сферах соціального життя (в тому числі і правового). Це стало можливим «у тій антропо- та соціокультурній ситуації, яка склалася впродовж останніх ста років, коли питання про людину, прийнятні її параметри буття, її подальшу долю перетворилися із маргінальних, окремішніх у, по суті, центральні, визначальні серед питань, які хвилюють нині світову громаду». Аналогічно до того, як у межах філософської антропології людина визнається мірилом всіх речей, а правова антропологія з необхідністю передбачає узгодження всіх нормативно-правових регулятивів з базовими правами людини, культурно-правова антропологія визнає залежність права від специфіки конкретного історико-культурного контексту та людини, вкоріненому в ньому.

Право як відносно об'єктивний феномен для свого існування потребує індивідів, які створюють право і можуть своїми вчинками та поведінкою підтверджувати або заперечувати Порядок. Відносна об'єктивність права пояснюється тим, що воно було колись створене людиною, і як суто людське явище постійно потребує присутності людини як творця, носія і т.п. права. З іншого боку, людина від народження потрапляє в світ готових і «чужих» для неї правил і вимог, яким вона та її поведінка повинні відповідати. Тому, визначаючи поле дії права, можна говорити про два різні розуміння: 1) широке – поле дії права поширюється на все людство, оскільки воно є одним із основних конститутивних елементів стабільності і Порядку; 2) вузьке – право асоціюється з правилами та нормами, рекомендованими для виконання обмеженої кількості людей, певній спільноті, яка часто збігається з населенням тієї чи іншої країни, при цьому окремішній індивід – це єдина можливість існування права, своєрідна форма об'єктивності правових вимог. Такий стан речей досить влучно пояснює антропологічний вимір права, який передбачає і реакцію людини на правові норми, і нормотворчу діяльність людини, і функцію реалізації та апробації правових норм у дійсності.

Попри всі доробки класичних філософів права та сучасних представників цієї науки, все ж таки спостерігається парадоксальна ситуація. Чи не найзаянедбанішою складовою сучасного правознавства є та, яка покликана розкрити людський компонент у праві та його людську природу на фоні конкретного соціокультурного контексту – культурна антропологія права. Девіз «Шукаю людину» сьогодні у правознавстві більш ніж актуальний, оскільки юристи інколи за наговпом суб'єктів права втратили саму людину. У працях з теорії держави і сьогодні переважають соціоцентристські тенденції, які виражаються в тому, що правознавці та юристи дуже рідко апелюють до питань людини в праві, а тим паче до проблем конкретної культурно-правової топоніміки.